

2) SÖZLEŞMELERLE İLGİLİ SORUNLAR

A) Şirketlerin "Ana Sözleşmeleri" incelendiğinde, birçoğunun sadece enerji üretmek ve satmak için kurulmadığı, bunun yanı sıra her türlü inşaat, taahhüt ve ticaret işleri de yapabilecekleri görülmüştür. Uygulamada görevli Şirketlerin, 3096 sayılı Kanunun "elektrikle ilgili hizmet vermek için kurulmuş sermaye Şirketlerine görev verileceği" şeklindeki düzenlemenin yer aldığı 3.maddesine aykırı olarak enerji üretimi dışındaki alanlarda da faaliyet gösterdikleri tespit edilmiştir. (Ova Enerji A.Ş. tarafından yurt işletilmesi, Doğa Enerji Ltd.Şti. tarafından santralden elde edilen ısı ile bölgedeki toplu konut alanlarının ısıtılması, Ayen Enerji A.Ş. tarafından orman alanlarının işletilmesi vb.)

Enerji Şirketlerine ait bilânço ve gelir tabloları analizlerinin yapılması sırasında, enerji alanı dışında yapılan bu faaliyetler, firmaların taahhüt ettikleri yatırım tutarları ile işletme giderlerinin ne kadarının enerji alanında yapıldığı konusundaki tespiti zorlaştırmış ve hatta bazılarında imkânsız hale getirmiştir. Bu da santrallerin gerçek yatırım tutarları ile firmaların gerçekte % kaç özsermaye getirisi ile çalıştıkları hususunda net değerler elde edilmesi için zor ve zahmetli bir çalışma dönemi geçirilmesine sebep olmuştur.

B) 3096 sayılı Kanunun 3. maddesinde, elektrik üretim, iletim ve ticareti ile ilgili görevlendirmelerin sadece bu amaçla kurulmuş Şirketlere verileceği açıkça belirtildiği halde bazı projelerde daha Şirket kurulmadan (Şirketin kuruluşu Ticaret Sicil Gazetesinde ilân edilmeden, diğer bir deyişle hükmi şahsiyet kazanmadan) konsorsiyum ortakları ile YID Modelinin temelini teşkil eden Uygulama/İmtiyaz Sözleşmeleri imzalanmış ve Yasa hükümlerine uyulmamıştır.

C) Uygulama/İmtiyaz Sözleşmeleri tıpkı Fizibilite Raporlarında olduğu gibi defalarca değiştirilmiş ve her değişiklikte, projelerin toplam yatırım tutarları ve elektrik satış tarifeleri yükseltilmiş, işletme süreleri uzatılmış, erken üretim, eksik ve fazla üretim fiyatları değiştirilmiştir. Bu tür değişiklikler tamamen Şirketlerin talepleri doğrultusunda ve firmaların lehine olmuş, kamu yararı açısından yapılması zorunlu olan hiçbir değişiklik yapılmamış, bu da kamu kesiminin riskinin artmasına yol açmıştır.

D) 3096 sayılı Kanun hükümlerine göre, Uygulama/İmtiyaz Sözleşmeleri ile ESA'larda yer alan işletme sürelerini belirleme yetkisi Bakanlar Kurulu'na ait iken Bakanlık, yetkisini aşarak Bakanlar Kurulu Kararı almadan bazı projelerin işletme sürelerini artırmıştır.

Bu uygulama ile Bakanlık hem Yasaya aykırı hareket etmiş

hem de işletme sürelerindeki artışlara paralel olarak tarifeleri düşürmesi gerekirken tam tersine bir uygulamayla daha da yükselterek kamu zararının artmasına neden olmuştur.

E) Uygulama/İmtiyaz Sözleşmeleri gereğince, bu Sözleşmelerin imzalanmasını müteakip firma tarafından belirli bir süre içerisinde tamamlanması gereken Anlaşmalar (ESA, GSA, FA, Müteahhitlik Anlaşması vb) süresi içinde tamamlanamadığından ek süreler verilmiş ancak bu ek süreler de yeterli olmamıştır. Bu durumda Bakanlığın Uygulama/İmtiyaz Sözleşmelerini feshederek, projeyi durdurması gerekirken bu yöntem tercih edilmemiştir. Anlaşmaların tamamlanması için firmaların istekleri doğrultusunda oldukça uzun ek süreler verilmek suretiyle (3-4 yıl gibi) yatırımların olması gerekenden çok sonra bitirilmesine izin verilmiş ve gecikilen bu süreler için bir de eskalasyon uygulamaları yapılarak uğranılan kamu zararı artırılmıştır.

F) Taraflara karşılıklı olarak hak ve yükümlülükler veren Uygulama/İmtiyaz Sözleşmeleri, ESA ve FA'ların aynı nitelikteki projeler için aynı hükümleri içerecek şekilde düzenlenmesi gerekirken uygulamada Sözleşmelerde bu konuda birlik sağlanamamış ve her proje için farklı hükümler içeren Anlaşmalar akdedilmiştir. İşletme süreleri, fazla üretim tarifeleri ve fazla üretimi alıp almamakta TEAŞ (TETAŞ)'ın serbest olup olmadığı, eksik üretimde uygulanacak müeyyideler, kuraklık zammı ödemeleri, eskalasyon uygulamaları ve IRR oranları gibi birçok konularda Sözleşmeler arasında farklılıklar mevcut olup, aynı model kapsamında yapılan projeler için firmalara farklı avantajlar sağlanarak eşitlik ilkesi bozulmuştur.

G) Bazı HES'ler ve özellikle 4 DÇS ile ilgili olarak düzenlenen Sözleşmelerde, firmaların yıllık üretim programları uyarınca fazla üretim yapmaları halinde o yıl fazla enerjiye ihtiyaç olmasa dahi ilgili kuruluşun (TEAŞ-TETAŞ) fazla üretimi almak zorunda olduğuna dair hükümlerin yer alması sonucunda (özellikle 2001 ve 2002 yıllarında enerji arz fazlalığı olduğu halde TETAŞ fazla

üretimi almak zorunda kalmıştır) arz fazlasının yaşandığı dönemde Devlet eliyle ve ekonomik olarak daha ucuza elektrik üreten santrallerin kapasitelerinin düşürülmesi ve maliyeti daha yüksek olan enerjinin söz konusu firmalardan alınması gibi bir olumsuzluğa yol açılmıştır.

Hazar I-II HES'te ise yine fazla üretimin alınması zorunluluğunun olması, firmanın ekolojik dengeyi bozacak, bölgedeki tarım alanlarının sulama ihtiyacını engelleyecek şekilde taahhüt ettiği miktarın çok üzerinde üretim yapmasına sebebiyet vermiştir.

H) Sözleşmelerde fazla üretim konusunda tamamen firmaların lehine hükümler olduğu gibi eksik üretim hususunda da firmalar lehine hükümler yer almaktadır. Örneğin, 4 doğalgaz santralının sözleşmelerine firmaların üretime başladığı ilk 3-6 yıllık dönemde eksik üretim yapmaları halinde cezai müeyyide uygulanmayacağına dair hükümler konulmuştur.

I) Marmara Ereğlisi Santralleri (Trakya ve Unı-Mar) ve Esenyurt DÇS ile ilgili olarak Bakanlıkta firmalar arasında 1993 yılında imzalanan, 1995 ve 1996 yıllarında değişikliklere uğrayan Sözleşmeler, 3096, 3996, 4046 ve 4047 sayılı Kanun hükümleri uyarınca birer imtiyaz Sözleşmesi olarak imzalanması gerekirken ve ilgili yargı kuruluşları tarafından da bu Sözleşmelerin Kamu İmtiyaz Sözleşmeleri olduğu hususu açıkça belirtilmiş iken, Bakanlık söz konusu Sözleşmelerin imtiyaz değil Özel Hukuk Sözleşmesi olduğu yönündeki görüşü doğrultusunda işlem yapmaya devam etmiştir. Bakanlığın bu uygulaması hem Sözleşmelerde kamu zararına yol açacak hükümlerin yer almasına, hem de

Anlaşmazlıkların çözümünde uluslararası tahkim yoluyla Türkiye Cumhuriyeti dışındaki ülkelerde çözüm aranmasına (örneğin Viyana Ticaret Mahkemeleri) yol açtığı gibi firmaların kamuya göre daha güçlü konuma gelmelerine neden olmuştur.

İ) Uygulama/İmtiyaz Anlaşmaları ile ESA ve FA'lara "Gizlilik" hükümlerinin konulması ile şeffaflık ve açıklık ilkelerine aykırı davranılmış, bu yolla Sözleşmelerde yapılan kamu aleyhine düzenlemelerin ilgili kuruluşlar ve kamuoyu tarafından öğrenilmesi engellenmiştir.

J) Yİ modeli kapsamında yaptırılan 5 adet termik santrale ilişkin Sözleşmelerin imzalanmasını müteakip yapılan Değişiklik Protokolleri ile Şirketler lehine olarak:

"Enerji konusunda kendi özkaynaklarımıza dayanılmalı, yerli kaynakların kullanımında etkinlik ve verimlilik yükseltilmelidir. Yerli kaynaklara yönelmenin diğer bir önemli kazanımı da yaratılan katma değerün ülkemizde kalması ve döviz tasarrufu sağlanmasıdır. İthal edilen doğalgazın elektrik üretiminde yüksek oranda kullanılmasının getireceği sonuçlar göz önüne alınarak kaynak çeşitliliğine gidilmeli ve projeleri tamamlanmamış HES'lerin yapımı hızlandırılmalıdır."

-Malzeme endeksinin değiştirilmesi,
-Devreye alma sayısının 100'den 30'a düşürülmesi,

-Deneme işletme süresinin 60 günden 20 güne indirilmesi (İskenderun Termik Santrali hariç)

-Santrallerinin kurulu güç ve üretim miktarlarının artırılması,

-Premer Frekans Kontrolüne katılım oranının değiştirilmesi ve

-Risk olaylarının kapsamı genişletilmesi nedenleriyle TEAŞ ek maddi yükümlülük altına sokulmuştur.

K) İhale edildiği tarih itibarıyla Türkiye kurulu gücü içinde önemli bir orana sahip olan Yİ modeli kapsamında yaptırılan 5 santrale ilgili olarak DPT'nin görüşü alınmamış ve TEAŞ bünyesinde oluşturulan Yİ

Değerlendirme Komisyonu tarafından tesis yatırım bedelleri ile ilgili olarak sağlıklı bir değerlendirme yapılmamıştır.

3) YATIRIM DÖNEMİ İLE İLGİLİ SORUNLAR

A) Enerji birim fiyatının tespitinde en önemli unsur tesisin toplam yatırım maliyetidir. Kurulması düşünülen santrallerin yatırım tutarlarının öncelikle Bakanlık tarafından belirlenip firmalardan bu tutarlara uygun yatırım yapmaları talep edilmesi gerekirken Bakanlıkça, bu konuda bir çalışma yapılmamış, genellikle firmaların beyan ettikleri yatırım tutarları aynen kabul edilmiş ve tarifeler beyan edilen tutarlara göre belirlenmiştir. Firmalar ise Fizibilite Raporlarında toplam yatırım tutarlarını olması gerekenin çok üstünde göstermişler ve bu tutarlar

üzerinden tarife belirlemişlerdir. Dolayısıyla, firmalar uluslararası standartların çok üzerinde özsermaye getirisini (IRR'ı) elde ederek (USD bazında %13-16 oranında olması gerekirken %50-%80 oranlarında) ilk 3-4 yılda tüm yatırımlarını geri aldıkları gibi yüksek

oranlarda kâr elde etmişler, bunun sonucunda kamu zararı ciddi boyutlara ulaşmıştır.

Söz konusu projelerin yatırım tutarları ile ilgili olarak bir çalışma yapmayan Bakanlık, bu konuda çeşitli yazılarla kendisini uyarayan bağlı kuruluşlar ile DPT Müsteşarlığı'nın uyarılarını da dikkate almamıştır.

B) Bazı projelerde Fizibilite Raporları ile belirlenen ve ilgili kuruluşlar tarafından olumlu görüş verilen yatırım tutarları Sözleşme aşamasında değiştirilmiştir. Genellikle Fizibilite Raporlarında belirlenen maliyetlerden daha yüksek tutarlar belirlenmiş ve fizibilite eki Fon Akım Tabloları ile teklif edilen tarifeler, yüksek maliyetlere göre yeniden revize edilmiştir.

C) Toplam yatırım tutarı içerisinde %5-%10 oranlarında bir paya sahip olması gereken etüt proje giderleri (diğer harcamalar kaleminde yer alan giderler), bazı projelerde toplam yatırımın %30'una kadar yükselmiş ve bu yolla yatırım tutarları olması gereken düzeyin üzerine çıkartılmıştır. Söz konusu giderler daha çok konsorsiyum ortaklarına sermaye aktarımı olarak gerçekleşmiş, hatta sadece elektrik üretmek amacıyla kurulan bir Şirketin ortaklarına daha üretime geçmeden bu kalem içinde "kâr payı ödemeleri" adı altında transfer ödemeleri yapılması ve bu ödemelerin de yatırım maliyetlerine dahil edilmesi gibi uygulamada rastlanılmayan ve hukuki açıdan da kabulü mümkün olmayan bir durum ortaya çıkmıştır.

D) Yatırım kalemleri arasında yer alan ve toplam yatırım içinde %10 ile %15'i oranında değişen bir paya sahip olan "Beklenmeyen Giderler" kalemi iki proje dışında hiç kullanılmadığı halde, yatırım dönemi sonunda Bakanlık tarafından kullanılmış gibi dikkate alınmış ve firmaların tesis maliyetlerini bu oranlar kadar yükselterek daha fazla kazanç elde etmeleri sağlanmıştır.

E) Firmalar genellikle Fizibilite Raporları ile taahhüt ettikleri özsermayeyi getirmemişler, hemen hemen yatırımın tamamını kredi ile finanse etme yolunu izlemişlerdir. YİD modelinde firmaların genellikle yüksek faizli ticari kredi kullandıkları dikkate alındığında, yatırımın büyük bir kısmının kredilerle karşılanması, bu kredilere ilişkin anapara ve faiz ödemelerinin yüksek olması doğrudan yatırım bedelini etkilemiş, dolayısıyla, elektriğin birim fiyatının yükselmesi gibi bir olumsuzluğa yol açmıştır.

Yine bazı firmalar Fizibilite Raporlarında belirttikleri faiz oranlarından daha düşük oranlarda borçlanma gerçekleştirdikleri halde kamunun lehine olan bu değişiklikler Bakanlık tarafından dikkate alınmamıştır.

G) Yatırım Teşvik Belgelerinin Hazine Müsteşarlığı'nca yöntemine uygun bir biçimde ve süresinde kapatılmaması ve Hazine Müsteşarlığı görevlilerinin bu konuda gerekli titizliği göstermemeleri sonucunda yüksek gösterilen yatırım tutarlarına göre verilen teşvikler nedeniyle vergi kaybına sebep olunmuştur.

H) Bakanlık bünyesinde santrallerin işletmeye alınması amacıyla kurulan Geçici Kabul Heyeti tarafından yapılan kabul işlemleri sırasında, tesis sadece teknik açıdan değerlendirilmiş, teknik açıdan tespit edilen eksiklikler maliyetlendirilmemiş ve toplam yatırım tutarından düşülmemiştir. (Örneğin, Firmanın yatırımda kullanmayı taahhüt ettiği iki adet jeneratör yerine bir adet getirdiği tespit edilmiş, ancak getirilmeyen jeneratörün bedeli maliyetlerden düşülmemiştir.)

Bu nedenle firmaya yapmadığı yatırımın bedeli ödendiği gibi bir de bu tutar eskale edilmek suretiyle zarar arttırılmıştır.

4) İŞLETME DÖNEMİ İLE İLGİLİ SORUNLAR

A) Şirketler tesislerin yatırımını, alınan kredilerle ve getirilen

özkaynaklarla finanse etmektedirler. Uygulama Anlaşmalarına konulan hükümler çerçevesinde,

a) HES'lerde:

1. Yatırımın tamamlanmasını müteakiben toplam yatırım tutarları ABD Tüketici Endeksleri oranlarına göre eskale edilmekte, bunun sonucunda hesaplanan yeni yatırım turalarına göre tarifeler revize edilmektedir.

2. İşletme döneminde de sadece tesis işletme giderleri yine ABD Tüketici Endekslerine göre eskale edilerek tarifeler yükseltilmektedir.

b) DÇS'lerde ise HES'lerden farklı olarak,

1. Tarife eskalasyonu benimsenmiştir.

2. Ova hariç diğer DÇS'lerde eskalasyon oranı olarak ABD Tüketici Endeksinin gerçekleşen oranları yerine %4.6 ile %5 arasında değişen oranlar uygulanmıştır.

Tarafımızca yapılan finansal analizlerde yatırım ve işletme dönemi eskalasyonu kabul edilmemiştir. Çünkü:

• Firmalar yatırımda kullandıkları kredilerin tüm anapara ve faiz tutarlarını tarifeler yoluyla Bakanlıktan almaktadırlar.

Yatırımda kullanılan özkaynaklar için ise, Şirket ile imzalanan Sözleşmelerle firmaya belli oranlarda Özsermaye Getirisi (IRR) garanti edilmiştir. Dolayısıyla yatırımda kullanılan krediler ve özkaynaklar için Şirkete eskalasyon uygulamaları ile ayrıca bir ödeme yapılması doğru değildir. Kaldı ki, firmaların bilanço ve gelir tablolarından hesaplanan ve tesisin fiili yatırım tutarı olan rakamlar, Şirketler tarafından verilen Fizibilite Raporları ile teklif edilen eskalasyonsuz maliyetlerin bile altındadır. Bu nedenle yatırım döneminde yapılan eskalasyon uygulamalarının kabul edilmesi mümkün değildir.

• İşletme döneminde uygulanan eskalasyonlar yatırım dönemine kıyasla daha kabul edilebilir nitelikte olmasına rağmen sadece işletme giderlerine uygulandığından ve bu giderler de toplam giderlerin çok küçük bir kısmına tekabül ettiği için (tarifeleri çok düşük oranda arttıracaktır) hesaplamalarda göz ardı edilmiştir.

B) HES'lerle ilgili olarak imzalanan Uygulama/İmtiyaz Sözleşmeleriyle Fon Anlaşmalarında yer alan hükümler uyarınca, su akımlarının yetersizliği nedeniyle firmaların taahhüt ettikleri üretimi gerçekleştirememeleri halinde eksik üretime tekabül eden gelir EEF'den kredi olarak ödenmekte, ödenen kredi tarifeler yoluyla geri alınmakta, bu da tarifelerin aşırı yükselmesine neden olmaktadır.

Şirketler tarafından hazırlanan Fizibilite Raporlarında bildirilen ortalama su akım değerleri gerçek etütlere dayanmamaktadır. Firmalar DSİ ve EİE tarafından uzun zaman önce yapılan etütlere dayanarak teklifte bulunmuşlar, santrallerin kurulacağı yörelerde son dönemlerde meydana gelen iklim ve ekolojik değişiklikleri göz ardı etmişlerdir. Dolayısıyla çoğu zaman üretemeyecekleri miktarlarda enerji taahhüdünde bulun-

dukları gibi, Sözleşmelerine üretim miktarlarının her yıl son üç yılın su akım değerlerine göre revize edileceğine dair hükümler koydurmak suretiyle aslında kendilerine ait olan bir kusur nedeniyle doğacak zararı kamuya aktarmışlardır.

Bakanlık, firmalarla yaptığı Anlaşmalara üç yılda bir gerçekleşen su akım değerlerine göre üretim miktarlarını revize edileceği yönünde hüküm koymak suretiyle hem pahalı yatırım karşılığında az enerji alınmasına, hem de girdisi bedava olan HES'lerde bile tarifelerin neredeyse girdisi ithal olan doğalgaz santrallerinin tarifeleri kadar (9-10 c/kWh) yükselmesine sebep olmuştur.

C) ETKB'nin proje seçiminde önemli bir kıstas olarak aldığı "15-20 yıllık ortalama satış fiyatları" daha işletme döneminin başında, yatırım bedellerinin eskale edilmesi, işletme döneminde ise yine işletme giderlerinin eskasyonu ve HES'lerde "kuraklık zammı" uygulamaları ile her yıl son üç yılın su akım değerlerine göre üretim miktarlarının (dolayısıyla tarifelerin) revizyonu nedeniyle tamamen anlamsız hale gelmektedir. Yapılan incelemeler sonucunda işletmede olan hiç bir santralin işletme süresi boyunca fizibilite ile teklif ettikleri "ortalama satış fiyatını" yakalamalarının mümkün olmadığı saptanmıştır.

D) Hidroelektrik santraller, genelde sulama ve enerji amaçlı kurulan santrallerdir. DSİ tarafından yaptırılan barajı enerji üretimi amacı ile kullanan Şirketlerle DSİ arasında imzalanan "Su Kullanım Anlaşmaları" ile DSİ'ye ödenecek katılım payı tespit edilmekte, bu bedel tesisin işletmeye geçmesini müteakip on yıllık bir süreçte taksitler halinde geri ödenmekte ve tarifelere yansıtılmaktadır. Şirketler tarafından hazırlanan Fizibilite Raporları ve Sözleşme eki Fon Akım Tabloları'nda teklif edilen tarifelerin içinde DSİ'ye yapılacak katılım payı ödemeleri de mevcuttur. Ancak, eskalasyon uygulamaları, yatırım dönemindeki maliyet artışları, kredi geri

ödemeleri ve işletme dönemindeki kuraklık zammı uygulamaları nedeniyle tarifelerin aşırı yükselmesi gerekçe gösterilerek bu payların ödenmediği ve ödemelerin onuncu yılda defaten yapılmak üzere ertelendiği görülmüştür. Söz konusu payların ödenmeyen kısmına her yıl hesaplanan miktarlarda faiz eklenmektedir. Dolayısıyla bu uygulama nedeniyle onuncu yılda tarifeler ciddi boyutta yükselecektir.

E) Fon Anlaşmaları eki "Ödeme Talimatı Formu"nda Şirketler, EEF tarafından kendilerine verilen kredilerin tarifeyle yansıtılmak suretiyle Fon'a geri ödemesi işleminin, doğrudan doğruya TEAŞ (TETAŞ) tarafından yapılmasını, bu nedenle Şirkete herhangi bir ödemede bulunulmayacağını kabul etmişlerdir.

Ancak Fon Yönetim Kurulu, FA'da yapılan bu düzenlemeye aykırı bir karar olarak EEF'ye yapılacak geri ödemeler için tarifelere yansıyan miktarın TEAŞ (TETAŞ) tarafından doğrudan kesilerek Fon'a yatırılması uygulamasından vazgeçmiş, ilâve tarifinin Şirkete ödenmesi ve Fon kredi geri ödemelerinin Şirket tarafından yapılması yönünde bir uygulama başlatmıştır. FA'ya aykırı olan

Firmalar genellikle Fizibilite Raporları ile taahhüt ettikleri özsermayeyi getirmemişler, hemen hemen yatırımın tamamını kredi ile finanse etme yolunu izlemişlerdir. YİD modelinde firmaların genellikle yüksek faizli ticari kredi kullandıkları dikkate alındığında, yatırımın büyük bir kısmının kredilerle karşılanması, bu kredilere ilişkin anapara ve faiz ödemelerinin yüksek olması doğrudan yatırım bedelini etkilemiş, dolayısıyla, elektriğin birim fiyatının yükselmesi gibi bir olumsuzluğa yol açmıştır.

bu karar, Şirketlerin Fon'dan alacaklı olduklarını öne sürerek kredi geri ödemelerini yapmaktan kaçınmaları gibi bir olumsuzluğa yol açmıştır.

ÖNERİLER

1) Üretime devam etmesi halinde kamu zararının katlanarak artmasına yol açacak ekonomik ve sürdürülebilir olmayan projeler Bakanlık tarafından gözden geçirilerek gerekli tedbirler alınmalıdır.

2) Bu model ile yapılan santrallerin tarifeleri yüksek kâr elde etmeleri üzerine kurgulanmıştır.

Yüksek elektrik fiyatlarının nedenlerinin başında USD bazında %60-80'lere varan özsermaye getirisi (IRR) gelmektedir. Dolayısıyla Bakanlık özsermaye getirisi oranlarını,

- Fizibilite Raporu mevcut olan projelerde, bu raporlarda teklif edilen oranlara,

- Fizibilite Raporu verilmeyen ya da verildiği halde iç kârlılık bilgilerini içermeyen projelerde ise uluslararası kabul görmüş oranlara (%7-16) çekmek suretiyle elektriğin birim satış fiyatlarının yeniden belirlenmelidir.

3) Rapor kapsamında yapılan çalışmalar sonucunda tespit edilen yatırım tutarları firma beyanları (bilânço ve gelir tabloları) esas alınarak hesaplanmış değerlerdir. Tesislerin yapıldıkları tarihler itibarıyla teknolojik özellikleri dikkate alınarak gerçek maliyetlerinin Bakanlık tarafından yerinde yapılacak fizikî denetimler sonucunda hesaplanması ve hesaplanan yeni maliyetler uyarınca oluşan kamu zararı miktarlarının yeniden belirlenmesi, tarifelerin de yeni maliyetlere göre revize edilmesi uygun olacaktır.

4) Diğer HES'lerde DSİ ve Bayındırlık Bakanlığı inşaat işleri birim fiyatları esas alınarak tesis bedeli hesap edilirken, sadece Birecik HES'te birim fiyatlar yerli değil yabancı ülke malzeme fiyatları esas alınarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu yatırımda kullanılan bütün malzemelerin faturaları için karşıt inceleme yapılmalı,

ulaşılan bulgular ile Şirket kayıtları mukayese edilerek yatırım tutarı yeniden tespit edilmeli ve bulunacak rakama göre Sözleşmede revizyona gidilmelidir.

Birecik HES projesinde özsermayeye verilecek kârın tespitinde sabit bir oran üzerinden Şirket ile anlaşılmalı ve Uygulama Anlaşması hükümleri bu çerçevede yeniden gözden geçirilmelidir.

5) Yıllık ortalama enerji üretimi hesabında, önceki yılların ortalama su akımlarının baz alınmasının hatalı sonuç vereceği ve Sözleşmede yıllık üretim konusunda ortalama akımlardan hareket edilmesinin (yüksek tarife belirlenmesi ve kuraklık zammı ödemeleri nedeniyle) kamu zararına yol açacağı hususları göz ardı edilerek tarifenin her yıl son üç yıllık su akım değerleri esas alınmak suretiyle revizyonu kabul edilmiştir. Taslak Raporumuza verilen Bakanlık görüşünde bu uygulamanın, santralin üreteceği "firm enerji"nin tamamının, sekonder enerjinin de belli bir %'sinin (bu oran, riskin kamu ve Şirket arasında eşit paylaşılmasını sağlamak amacıyla %50 olarak önerilmektedir) esas alınacak şekilde değiştirilmesi, ancak gerçekten kurak geçen ve önceden tahmin edilemeyen yıllarda da firmaya kuraklık zammı ödemesine imkân verecek şekilde bir düzenleme yapılmasının uygun olacağı bildirilmiştir.

Firmalar ile yapılan Sözleşmelerde yer alan kuraklık ile ilgili hükümler Bakanlığın bu görüşüne uygun olarak revize edilmelidir.

6) 15-20 yıl işletme hakkı bulunan santraller bu süreler sonunda kamuya devredileceğinden yıllık bakım ve onarımlarının yapılıp yapılmadığı konusunda Bakanlıkça düzenli aralıklarla denetime tabi tutulmalıdır.

7) YİD modeli kapsamında yaptırılan ve barajı DSİ'ye ait olan hidroelektrik santrallerde Şirketlerden alınan, ancak daha sonra tarifeler yoluyla nihaî olarak kamu tarafından ödenen DSİ paylarına ilişkin ödemelere devam edilip edilmeyeceği hususu Bakanlık tarafından gözden geçirilmelidir.

8) Yatırımı tamamlanmış ve ticari işletmeye başlamış santrallerle ilgili olarak Hazine Müsteşarlığı tarafından verilen yatırım teşvik belgelerinin biran önce kapatılması ve kapatma işlemlerinin yatırımların gerçek tutarlarına göre yapılması gerekmektedir.

9) Doğalgaz çevrim santralleri ile ilgili olarak BOTAS tarafından sağlanan doğalgaz bedellerinin EÜAŞ tarafından işletilen doğalgaz santrallerine sağlanan doğalgaz fiyatlarıyla aynı düzeye getirilmesi için Bakanlık tarafından gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir.

10) Bu raporla tespit edilen kamu zararlarından hukuken tahsili mümkün bulunanların tahsili için gerekli girişimlerde bulunulmalı, diğer miktarlar için de ilgili firmalarla görüşülerek zararı ortadan kaldırmaya veya azaltmaya yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

11) Şirketler ile Bakanlık arasında model kapsamında

bağıtlanan Sözleşmelerdeki eskalasyon hükümlerinin kaldırılmasına çalışılmalıdır.

12) Tüm imkânlar kullanılarak, BOTAS tarafından yurt dışından ithal edilen doğalgaza ilişkin olarak yapılan Gaz Alım Sözleşmelerinde yer alan "fiyatlar"ın ve "asgari alım miktarları"nın düşürülmesine çalışılmalıdır.

13) Enerji konusunda kendi özkaynaklarımıza dayanılmalı, yerli kaynakların kullanımında etkinlik ve verimlilik yükseltilmelidir. Yerli kaynaklara yönelmenin diğer bir önemli kazanımı da yaratılan katma değer in ülkemizde kalması ve döviz tasarrufu sağlanmasıdır. İthal edilen doğalgazın elektrik üretiminde yüksek oranda kullanılmasının getireceği sonuçlar göz önüne alınarak kaynak çeşitliliğine gidilmeli ve projeleri tamamlanmamış HES'lerin yapımı hızlandırılmalıdır.

Avrupa Birliği yeşil enerji olarak adlandırılan hidrolik, rüzgâr, güneş, jeotermal gibi enerji üretimine yönelik politikalar geliştirmiş olup, Türkiye bu politikalara uymayı kabul etmiştir. Dolayısıyla yeşil enerjiye yönelik santraller piyasa dengelerini bozmayacak şekilde desteklenmelidir.

14) Devletin etkin ve tutarlı bir enerji politikası olmalıdır. Sektör özelleşse ve üretim Şirketler tarafından yapılsa bile, karar mekanizması ve yönlendirici güç Devlet olmalıdır. Bu kapsamda arz ve talep rakamlarının doğru tahmin edilip uzun vadeli planlamaların yapılması gerekir.

15) AR-GE çalışmalarına önem verilmeli ve bu çalışmalara kaynak ayrılmalıdır.

16) Şirketlerle bir an önce görüşmelere başlanılmalı; Sözleşmelerin ve tarifelerin tadilinden, asgari alım garantisi miktarları ve hazine garanti sürelerinin düşürülmesine kadar geniş bir yelpazede çözüm aranmalıdır. Bu çerçevede bir çözüme ulaşılmadığı takdirde hukuki süreç başlatılmalıdır.

17) EPDK tarafından lisansların verilmesinde ve mobil santraller ile otoprodüktör uygulamalarının teşvikinde sektörün genel dengeleri gözetilmeli, Elektrik Piyasası Kanunu hükümleri doğrultusunda enerji piyasası düzenlenirken kamunun yükleri de dikkate alınmalıdır.

18) Teknoloji geriliği nedeniyle yenilenmek üzere işletme hakkı devri yapılan santrallerde, bu işe talip olan Şirketler, devir karşılığı Devlete ödedikleri bedeli tarife yoluyla ve garanti edilen elektrik alımı çerçevesinde kamuya yansıtmaktadırlar. Şirketler tarafından Devlete ödenen devir bedelleri yüksek faizli borçlarla karşılandığından zarar daha da büyümektedir. Bu nedenle, İHD uygulamalarına devam edilmesine karar verilmesi halinde, bu devirler Devlet garantisi olmayacak şekilde (yani üretilen elektriğin belli bir süre ile belli bir tarife üzerinden satın alma garantisi verilmeden) yapılmalıdır.